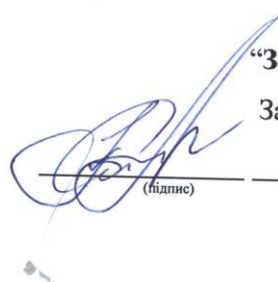

Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка

Кафедра права, філософії та політології

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Завідувач кафедри

Чорний О.О.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Сімейне право України

Освітня програма **Середня освіта (Історія)**

галузь знань: **01. Освіта/Педагогіка**
спеціальності **014 Середня освіта (Історія)**

2020 – 2021 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології.

Протокол № 1 від “31” серпня 2020 року.

Розробники: Ятченко Євген Олександрович, доцент кафедри права, філософії та політології, кандидат юридичних наук, доцент _____

Мова навчання – українська.

Мета навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Сімейне право України» є опанування студентами на базі отриманих раніше знань з інших дисциплін, зокрема науки цивільного права, певним правовим інструментарієм регулювання сімейних відносин; вироблення творчого підходу до врегулювання спірних питань, що виникають при здійсненні прав та виконанні обов'язків у сімейних правовідносинах тощо. Здійснення захисту сімейних прав здійснюється особами переважно в судах загальної юрисдикції шляхом подання цивільного позову, а тому студенти мають володіти знаннями та навичками з цивільного процесу. Під час вивчення дисципліни мають використовуватися міжнародні договори з регулювання сімейних відносин, які ратифіковані Верховною Радою України, рішення Конституційного Суду України та постанови Пленуму Верховного Суду України, судова практика в сімейних справах. Студентам рекомендується постійно вивчати матеріали часописів «Офіційний вісник України», «Відомості Верховної Ради України», «Право України», «Вісник Верховного Суду України», «Юридичний вісник України» та ін., а також користуватися соціологічною інформацією.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Сімейне право України» є поглиблене вивчення та творче осмислення студентами базових положень та правових засад сімейного права; опанування основних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; творче застосування закріплених у чинному цивільному та сімейному законодавстві особистих немайнових і майнових прав та обов'язків подружжя, а також інших членів сім'ї при вирішенні практичних завдань.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість годин:	120	120
- лекції	26	6
- практичні / семінарські	14	4
- лабораторні		
- індивідуальні завдання		
- самостійна робота студента	80	110

Статус навчальної дисципліни _____ вибіркова _____.

Передумови для вивчення дисципліни «Сімейне право України» полягають в опануванні: історії розвитку правового регулювання сімейних правовідносин, що вивчаються в навчальній дисципліні «Римське цивільне право», базових правових дефініцій, що вивчаються в навчальній дисципліні «Теорія держави та права», базових положень про права особи, які вивчаються в навчальній дисципліні «Конституційне право», правовим інструментарієм регулювання речових та зобов'язальних правовідносин, вивчаються в навчальній дисципліні «Цивільне право», правовим інструментарієм захисту прав особи, що вивчаються в навчальній дисципліні «Цивільний процес».

Очікувані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: базові положення сімейного права та сімейного законодавства; умови і порядок укладення та припинення шлюбу; права та обов'язки подружжя та дітей; форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

вміти: відрізнити сімейні правовідносини від інших суспільних відносин; давати визначення основних категорій сімейного права; орієнтуватись у чинному сімейному

законодавстві; аналізувати та творчо застосовувати норми чинного цивільного та сімейного законодавства у вирішенні практичних ситуацій.

Критерії оцінювання результатів навчання

Під час вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право України» студенти мають виявити при написанні письмових робіт вміння систематизувати знання, отримані під час самостійного опрацювання матеріалу, логічно та лаконічно їх викладати у короткому есе на запропоновану викладачем тему.

Під час усного опитування студенти мають виявити навички творчого опанування лекційного матеріалу та додаткової літератури, вміння сформулювати та відстояти власну позицію з конкретного питання сімейного права.

При підготовці доповідей студенти мають виявити вміння узагальнювати позиції науковців із окремого питання сімейного права, формувати власну позицію, володіти вмінням донести отриману ними інформацію до інших студентів тощо.

Під час складання екзамену студенти мають продемонструвати фундаментальні знання з сімейного права та вміння їх застосовувати до конкретних ситуацій.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Засоби діагностики результатів навчання

Засобами діагностики результатів навчання з «Сімейного права України» є: письмові роботи у вигляді есе, реферати, тестові завдання, доповіді, виступи на семінарах, складання екзамену.

Програма та структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Правовідносини подружжя.

Тема 1. Предмет, метод, принципи та джерела сімейного права

Поняття та предмет сімейного права. Сімейні відносини як сукупність суспільних відносин. Особисті та майнові відносини між членами сім'ї. Відносини, які виникають у зв'язку із влаштуванням дітей, які позбавлені батьківського піклування. Метод сімейного права. Диспозитивність методу сімейного права. Способи правового регулювання сімейних відносин. Дозволи та заборони в сімейному праві. Принципи сімейного права. Пріоритет сімейного виховання дитини. Система сімейного права. Співвідношення і взаємодія сімейного права з іншими галузями правової системи. Сімейне право як навчальна дисципліна і галузь науки. Поняття та види джерел сімейного права України. Конституція України в системі джерел

сімейного права. Закони як джерела сімейного права. Місце Сімейного кодексу України у системі джерел сімейного права. Цивільний кодекс у системі сімейного законодавства. Підзаконний нормативно-правовий акт як джерело сімейного права. Договір та звичаї як джерела сімейно-правових норм. Міжнародні договори України та сімейне законодавство інших країн в системі сімейного законодавства України.

Тема 2. Сім'я та шлюб. Регулювання сімейних відносин

Поняття та ознаки сім'ї. Сім'я як соціальна група. Підстави виникнення сім'ї. Шлюб та кровне споріднення як підстави виникнення сім'ї. Шлюб як сімейний союз чоловіка та жінки. Шлюб як підстава виникнення прав та обов'язків подружжя. Усиновлення та взяття у сім'ю дитини, позбавленої батьківського піклування, як підстави виникнення сім'ї. Поняття та види сімейних правовідносин. Суб'єкти сімейних правовідносин. Зміст сімейних правовідносин. Загальні засади регулювання сімейних відносин. Охорона сім'ї державою. Регулювання сімейних відносин за домовленістю сторін. Межі регулювання сімейних відносин. Поняття суб'єктивного сімейного права. Можлива та дозволена поведінка суб'єкта сімейних відносин. Здійснення сімейних прав як процес задоволення особою своїх матеріальних та духовних потреб. Застосування правових механізмів при здійсненні сімейних прав. Способи реалізації сімейних прав. Поняття суб'єктивного сімейного обов'язку. Зв'язок сімейних обов'язків та сімейних прав. Вчинення активних дій як шлях виконання сімейних обов'язків. Обов'язок батьків виховувати та утримувати свою дитину. Особистий характер виконання обов'язків батьками, усиновлювачами, опікунами, патронатними вихователями. Ухилення від виконання сімейного обов'язку. Наслідки не виконання або неналежного виконання сімейних обов'язків. Участь органу опіки та піклування у процесі здійснення особами сімейних прав та виконанні ними сімейних обов'язків. Поняття та зміст суб'єктивного сімейного права на захист. Порушення, невизнання та оспорування права як підстави для захисту сімейних прав та інтересів. Суб'єкти захисту сімейних прав та інтересів. Форми захисту сімейних прав. Суд, органи опіки та піклування, нотаріус та прокурор як суб'єкти захисту сімейних прав та інтересів учасників сімейних відносин. Батьки як суб'єкти захисту прав своїх дітей. Способи захисту сімейних прав. Неюрисдикційна форма захисту сімейних прав. Поняття строку та терміну у сімейному праві. Види строків у сімейному праві. Строки, що породжують виникнення прав. Строки здійснення прав. Строки захисту цивільних та сімейних прав. Позовна давність. Порядок та правила обчислення строків у сімейному праві.

Тема 3. Укладення шлюбу, шлюбний договір

Шлюб як правовий інститут. Право на шлюб. Громадянський та релігійний характер шлюбу. Обов'язковість реєстрації шлюбу в органі державної реєстрації актів цивільного стану. Умови укладення шлюбу. Наявність позитивних умов. Досягнення шлюбного віку. Надання права на укладення шлюбу. Добровільність шлюбу. Відсутність негативних умов. Перебування однієї із сторін в іншому зареєстрованому шлюбі. Родинні та прирівняні до них відносини між особами, які бажають укласти шлюб. Визнання особи недієздатною як абсолютна негативна умова укладення шлюбу. Порядок вступу до шлюбу. Порядок подачі заяви про реєстрацію шлюбу. Заручини. Обов'язки наречених при подачі заяви про реєстрацію шлюбу. Обов'язки органу державної реєстрації актів цивільного стану при отриманні заяви про реєстрацію шлюбу. Взаємна обізнаність наречених про стан здоров'я. Зобов'язання наречених у разі відмови від вступу в шлюб. Час та місце реєстрації шлюбу. Виникнення прав та обов'язків подружжя. Право на вибір прізвища при реєстрації шлюбу. Правові наслідки вступу до шлюбу. Недійсність шлюбу як форма відмови держави від визнання укладеного шлюбу. Підстави визнання шлюбу недійсним. Абсолютно недійсні шлюби. Шлюби, які визнаються недійсними за рішенням суду. Фіктивний шлюб. Час, з якого шлюб є недійсним. Правові наслідки недійсності шлюбу. Права та обов'язки батьків і дитини, яка народилася у недійсному шлюбі. Визнання шлюбу неукладеним. Поняття, сторони, зміст та форма шлюбного договору.

Тривалість дії шлюбного договору. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна подружжя. Розірвання та визнання шлюбного договору недійсним.

Тема 4. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя

Поняття особистих немайнових правовідносин подружжя. Загальні засади регулювання особистих немайнових відносин між подружжям. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя як зміст особистих немайнових відносин. Відносний характер особистих немайнових прав подружжя. Особисті немайнові права подружжя та немайнові блага. Види особистих немайнових прав подружжя. Право на материнство та батьківство. Право на повагу до своєї індивідуальності. Право на духовний розвиток. Право на зміну прізвища. Право на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї. Право на свободу та особисту недоторканність. Право на припинення шлюбних відносин. Обов'язки подружжя немайнового характеру. Обов'язки подружжя, пов'язані із турботою про сім'ю.

Тема 5. Майнові правовідносини подружжя

Поняття та види майнових правовідносин подружжя. Джерела регулювання майнових відносин подружжя. Речові правовідносини подружжя. Відносини власності подружжя. Відносини, які складаються щодо прав користування чужою річчю. Правовий режим роздільного майна подружжя. Майно, що є особистою приватною власністю дружини та чоловіка. Порядок здійснення подружжям права власності відносно роздільного майна. Правовий режим спільного майна подружжя. Об'єкти права спільної сумісної власності. Майно, набуте під час шлюбу. Речі професійних занять подружжя. Розпорядження спільним майном подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Добровільний та судовий порядок поділу спільного майна. Договірний режим майна подружжя. Зобов'язальні правовідносини подружжя. Договір та прямий припис закону як підстави виникнення зобов'язальних правовідносин подружжя. Договори щодо майна подружжя. Договори щодо утримання одного із подружжя.

Тема 6. Права та обов'язки подружжя по утриманню

Права та обов'язки подружжя по утриманню. Добровільне та примусове виконання обов'язку по утриманню іншого з подружжя. Визначення розміру аліментів за рішенням суду. Загальні правила щодо взаємного утримання подружжя. Способи надання утримання одному з подружжя. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному з подружжя. Види доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів. Право дружини на утримання під час вагітності. Спеціальні правила щодо утримання одного із подружжя у разі проживання з ним дитини. Спеціальні правила щодо визначення права на утримання колишнього подружжя. Надання утримання особі, яка перебуває у фактичних шлюбних відносинах. Припинення права на утримання. Припинення права на утримання за домовленістю подружжя. Позбавлення права на утримання або обмеження його строком.

Тема 7. Припинення шлюбу

Поняття та підстави припинення шлюбу. Припинення шлюбу як юридичний факт. Припинення шлюбу внаслідок смерті або визнання померлим одного із подружжя. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання. Умови розірвання шлюбу державним органом реєстрації актів цивільного стану. Розірвання шлюбу органом реєстрації актів цивільного стану за заявою одного із подружжя. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей. Договір про участь у вихованні та утриманні дитини. Розірвання шлюбу за рішенням суду при наявності спору між подружжям. Момент припинення шлюбу у разі його розірвання. Реєстрація розірвання шлюбу. Правові наслідки розірвання шлюбу. Правовий механізм поновлення шлюбу після його припинення. Режим окремого проживання подружжя. Наслідки встановлення окремого режиму проживання подружжя.

Змістовий модуль 2. Правове регулювання відносин батьків та дітей

Тема 8. Підстави виникнення правовідносин батьків і дітей

Підстави виникнення правовідносин батьків і дітей. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей. Кровне споріднення як підстава виникнення сімейних правовідносин. Походження дитини від певних батьків як юридичний факт. Державна реєстрація народження дитини та її походження як акти цивільного стану. Порядок та особливості здійснення державної реєстрації народження та походження дитини. Документи, які подаються до органу державної реєстрації актів цивільного стану. Поняття та значення визначення походження дитини. Визначення походження дитини від матері. Засвідчення материнства та підстави медичного свідоцтва про народження та на підставі рішення суду. Правовий аспект сурогатного материнства. Визначення походження дитини від батька, який не перебуває у шлюбі з матір'ю дитини. Добровільний та судовий порядок визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Згода матері на реєстрацію батьківства чоловіка, з яким вона не перебуває у шлюбі. Судова експертиза як один із доказів, що підтверджує походження дитини від конкретної особи. Оспорювання батьківства, материнства. Суб'єкти та умови оспорювання батьківства, материнства.

Тема 9. Особисті немайнові права і обов'язки батьків і дітей

Поняття та зміст правовідносин батьків і дітей. Рівність прав та обов'язків батьків стосовно дитини. Особисті немайнові правовідносини батьків і дітей. Особисті немайнові права, які належать дитині. Право дитини жити та виховуватись у сім'ї. Обов'язок батьків щодо виховання та розвитку дитини. Права батьків по захисту дитини. Участь органів опіки та піклування у вирішенні спорів, пов'язаних із вихованням дітей. Право дитини на ім'я, по батькові та прізвище. Порядок визначення прізвища, імені та по батькові дитини. Право дитини на спілкування з батьками та іншими родичами. Право батьків на відібрання малолітньої дитини від інших осіб. Підстави для позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав.

Тема 10. Права батьків і дітей на майно

Майнові правовідносини батьків і дітей. Роздільність майна батьків і дітей. Право спільної сумісної власності батьків і дітей. Правовідносини батьків і дітей з приводу майна. Права батьків та дітей щодо користування майном. Правовідносини щодо майна, набутого батьками і призначеного для потреб усієї сім'ї. Правовідносини щодо майна, яке набувається дітьми на різних правових підставах. Управління майном дитини. Використання доходу від майна дитини. Право власності на аліменти, одержані на дитину.

Тема 11. Аліментні зобов'язання батьків та дітей

Правовідносини батьків і дітей щодо утримання. Обов'язок батьків утримувати дитину. Добровільний та примусовий порядок надання батьками утримання дитині. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Види доходів, з яких утримуються аліменти. Визначення розміру аліментів. Визначення розміру аліментів у частці від заробітку чи доходу. Визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі. Обставини, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів. Час, з якого присуджуються аліменти на дитину. Стягнення аліментів на утримання дитини за минулий час і заборгованості за аліментами. Відповідальність за прострочення сплати аліментів. Участь батьків у додаткових витратах на дитину. Контроль органу опіки та піклування за цільовим використанням аліментів. Зміна розміру аліментів. Підстави припинення обов'язку батьків утримувати дитину. Виникнення обов'язку батьків утримувати повнолітню дитину. Розмір аліментів на повнолітніх дочку, сина. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання. Підстави виникнення обов'язку повнолітніх дітей утримувати батьків. Обов'язок дітей брати участь у додаткових витратах на батьків. Стягнення з дитини витрат на догляд та лікування батьків. Визначення розміру аліментів на батьків. Звільнення дочки, сина від обов'язку утримувати матір, батька.

Тема 12. Усиновлення

Усиновлення як одна із форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення як правовий інститут сімейного права. Принципи організаційно-правового механізму усиновлення в Україні. Усиновлювачі та усиновлені як суб'єкти правовідносин усиновлення. Вимоги до усиновлювачів. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Державні органи, які здійснюють облік осіб, що бажають усиновити дитину. Особливості ведення обліку іноземців та осіб без громадянства, які бажають усиновити дітей. Умови усиновлення. Згода органу опіки та піклування на усиновлення. Згода дитини на усиновлення. Згода батьків на усиновлення. Усиновлення дитини без згоди батьків. Згода опікуна, піклувальника на усиновлення дитини. Згода одного із подружжя на усиновлення дитини. Порядок усиновлення. Особливості усиновлення повнолітньої особи. Таємниця усиновлення. Правові наслідки усиновлення. Порядок визнання усиновлення недійсним. Умови скасування усиновлення.

Тема 13. Опіка, піклування, патронат, прийомна сім'я

Поняття і значення опіки та піклування над дітьми. Комплексність інституту опіки та піклування. Поняття дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Відмінність опіки від піклування. Установлення опіки та піклування як складний за фактичним складом акт. Вимоги, які встановлюються щодо опікунів та піклувальників. Порядок встановлення опіки та піклування над дітьми. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування. Право дитини на захист від зловживань з боку опікуна або піклувальника. Права та обов'язки опікунів і піклувальників. Право опікуна на управління майном підопічного. Підстави припинення опіки над дітьми. Підстави припинення піклування. Звільнення опікунів і піклувальників дитини від їх обов'язків. Поняття та ознаки патронату над дітьми. Патронат над дітьми як інститут сімейного права. Патронат як альтернативна форма влаштування дитини. Відмінність патронату над дітьми від інших форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Підстави виникнення патронату над дітьми. Визнання дитини сиротою або позбавленою батьківського піклування. Вимоги, яким має відповідати патронатний вихователь. Предмет та істотні умови договору про патронат. Патронатний вихователь та орган опіки та піклування як сторони договору про патронат. Права та обов'язки патронатного вихователя. Підстави та порядок припинення патронату над дітьми. Поняття і ознаки прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу. Дитячий будинок сімейного типу як окрема сім'я. Порядок прийняття рішення про створення будинку сімейного типу. Заява подружжя або особи, яка не перебуває у шлюбі про створення будинку сімейного типу. Згода дитини на її проживання у будинку сімейного типу. Вимоги, які пред'являються до батьків-вихователів. Проходження потенційними батьками-вихователями курсу підготовки на створення будинку сімейного типу. Укладення угоди про організацію діяльності будинку сімейного типу. Відповідальність батьків-вихователів за діяльність дитячого будинку сімейного типу. Контроль та звітність про умови проживання вихованців у будинку сімейного типу. Підстави припинення дії угоди про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Разом	у тому числі					Разом	у тому числі				
л		пр	лаб.	інд.	срс	л		пр	лаб.	інд.	срс	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Правовідносини подружжя												

Тема 1. Предмет, метод, принципи та джерела сімейного права	10	2	2			6	10	2				8
Тема 2. Сім'я та шлюб. Регулювання сімейних відносин	8	2				6	8					8
Тема 3. Укладення шлюбу, шлюбний договір	10	2	2			6	10	2				8
Тема 4. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя	10	2	2			6	10					10
Тема 5. Майнові правовідносини подружжя	10	2	2			6	10		2			8
Тема 6. Права та обов'язки подружжя по утриманню	8	2				6	8					8
Тема 7. Припинення шлюбу	8	2				6	8					8
Разом за змістовим модулем 1	64	14	8			42	64	4	2			58
Змістовий модуль 2. Правове регулювання відносин батьків та дітей												
Тема 8. Підстави виникнення правовідносин батьків і дітей	8	2				6	8					8
Тема 9. Особисті немайнові права і обов'язки батьків і дітей	8	2				6	8					8
Тема 10. Права батьків і дітей на майно	10	2	2			6	10		2			8
Тема 11. Аліментні зобов'язання батьків і дітей	10	2	2			6	10	2				8
Тема 12. Усиновлення	10	2	2			6	10					10

Тема 13. Опіка, піклування, патронат, прийомна сім'я	10	2					8	10						10
Разом за змістовим модулем 2	56	12	6				38	56	2	2				52
Усього годин	120	26	14				80	120	6	4				110

Форми контролю навчальних досягнень

	Поточне тестування та самостійна робота													Підсумковий екзамен	Сума
	Змістовний модуль 1							Змістовний модуль 2							
Тема	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13		
Бали	7	5	7	7	7	5	4	4	4	7	7	7	4	25	100

Методичне забезпечення

1. Сімейне право України: Програма нормативної навчальної дисципліни підготовки спеціалістів за напрямком знань 01. Освіта 03. Гуманітарні науки спеціальності 01403. Середня освіта. Історія.

2. Сімейне право України: Інформаційний пакет матеріалів для студентів за напрямком знань 01. Освіта 03. Гуманітарні науки спеціальності 01403. Середня освіта. Історія.

3. Плани семінарських занять з курсу «Сімейне право України» для студентів за напрямком знань 01. Освіта 03. Гуманітарні науки спеціальності 01403. Середня освіта. Історія.

4. Завдання для самостійної роботи з курсу «Сімейне право України» для студентів за напрямком знань 01. Освіта 03. Гуманітарні науки спеціальності 01403. Середня освіта. Історія.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

Нормативна база

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 29.04.2020).
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 29.04.2020).
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 28.04.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 29.04.2020).
4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 29.04.2020).
5. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Дата оновлення: 21.02.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 29.04.2020).
6. Житловий кодекс Української РСР: Закон України від 30.06.1983 р. № 5464-X. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10> (дата звернення: 29.04.2020).

- 29.04.2020).
7. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. Дата оновлення: 19.04.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 29.04.2020).
 8. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI. Дата оновлення: 21.12.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> (дата звернення: 29.04.2020).
 9. Про ратифікацію Конвенції про контакт з дітьми від 15.05.2003 р.: Закон України від 20.09.2006 р. № 166-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 45. Ст. 440.
 10. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії від 03.05.1996 р.: Закон України від 14.09.2006 р. № 137- V. Дата оновлення: 08.06.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16> (дата звернення: 22.04.2020).
 11. Про приєднання України до Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19.10.1996 р.: Закон України від 14.09.2006 р. № 136-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 417.
 12. Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей від 25.01.1996 р.: Закон України від 03.08.2006 р. № 69-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 41. Ст. 354.
 13. Про приєднання України до Конвенції про стягнення аліментів за кордоном від 20.06.1956 р.: Закон України від 20.07.2006 р. № 15-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 39. Ст. 325.
 14. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382- IV. Дата оновлення: 25.12.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15> (дата звернення: 29.04.2020).
 15. Про прийняття зміни до Конвенції про права дитини від 20.11.1989 р.: Закон України від 03.04.2003 р. № 717-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 29. Ст. 227.
 16. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402- III. Дата оновлення: 09.08.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 22.04.2020).
 17. Про приєднання України до Конвенції про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах від 15.11.1965 р.: Закон України від 19.10.2000 р. № 2052-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 49. Ст. 424.
 18. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р. № 1768- III. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14> (дата звернення: 29.04.2020).
 19. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. № 1489- III. Дата оновлення: 20.12.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> (дата звернення: 29.04.2020).
 20. Про приєднання України до Конвенції про захист прав людини і основних свобод від 04.11.1950 р.: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. Дата оновлення: 13.03.2006. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр> (дата звернення: 29.04.2020).
 21. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 29.04.2020).
 22. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811- XII. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12> (дата звернення: 29.04.2020).
 23. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19.06.1992 р. № 2482-XII. Дата оновлення: 25.07.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>

- (дата звернення: 29.04.2020).
24. Про стан соціального захисту дітей та невідкладні заходи, спрямовані на захист прав дитини в Україні: Постанова Верховної Ради України від 17.01.2020 р. № 483-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-20> (дата звернення: 29.04.2020).
 25. Про Консульський статут України: Указ Президента України від 02.04.1994 р. № 127/94.
Дата оновлення: 21.05.2002. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94> (дата звернення: 29.04.2020).
 26. Деякі питання здійснення патронату над дитиною: Постанова КМ України від 16.03.2017 р. № 148. Дата оновлення: 04.03.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-п> (дата звернення: 29.04.2020).
 27. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися відділами державної реєстрації актів цивільного стану: Постанова КМ України від 22.12.2010 р. № 1168. Дата оновлення: 11.10.2011. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1168-2010-п> (дата звернення: 29.04.2020).
 28. Про затвердження зразків актових записів цивільного стану, описів та зразків бланків свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану: Постанова КМ України від 10.11.2010 р. № 1025. Дата оновлення: 10.08.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1025-2010-п> (дата звернення: 29.04.2020).
 29. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова КМ України від 08.10.2008 № 905. Дата оновлення: 20.10.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-п> (дата звернення: 29.04.2020).
 30. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова КМ України від 24.09.2008 р. № 866. Дата оновлення: 04.03.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-п> (дата звернення: 29.04.2020).
 31. Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання яких невідоме: Постанова КМ України від 22.02.2006 р. № 189. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2006-п> (дата звернення: 29.04.2020).
 32. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям: Постанова КМ України від 24.02.2003 р. № 250. Дата оновлення: 05.05.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2003-п> (дата звернення: 10.05.2020).
 33. Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження наречених: Постанова КМ України від 16.11.2002 р. № 1740. Дата оновлення: 01.11.2011. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1740-2002-п> (дата звернення: 29.04.2020).
 34. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: Постанова КМ України від 26.02.1993 р. № 146. Дата оновлення: 01.06.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-п> (дата звернення: 29.04.2020).
 35. Про затвердження деяких нормативно-правових актів з питань державної реєстрації актів цивільного стану: наказ Міністерства юстиції України від 30.12.2013 р. № 2804/5. Дата оновлення: 20.05.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2241-13> (дата звернення: 22.05.2020).
 36. Про затвердження Порядку ведення обліку і звітності про використання бланків свідоцтв про реєстрацію актів цивільного стану, а також їх зберігання: наказ Міністерства юстиції України від 29.10.2012 р. № 1578/5. Дата оновлення: 15.02.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1845-12> (дата звернення: 29.04.2020).
 37. Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх

поновлення та анулювання: наказ Міністерства юстиції України від 12.01.2011 р. № 96/5. Дата оновлення: 15.02.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11> (дата звернення: 29.04.2020).

Базова література

1. Артеменко О.В., Губанова О.В. Усиновлення в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Київ: Компринт, 2016. 139 с.
2. Бек У.П., Дембіцька С.Л. Сімейне право України: конспект лекцій. Львів: Растр-7, 2018. 192 с.
3. Войтенко Т.В. Визнання шлюбу недійсним в судовому порядку та застосування правових наслідків його недійсності: монографія. Київ: Леся, 2016. 231 с.
4. Горецький О.В. Процедури примирення в цивільному судочинстві: монографія. Київ: Логос, 2019. 151 с.
5. Гриняк О.Б. Право спільної власності подружжя на житло за законодавством України: монографія. Київ: НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2017. 219 с.
6. Дмитрук І.М. Основи цивільного та сімейного права: навч.-метод. посіб. Миколаїв: Гельветика, 2019. 155 с.
7. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2 т. 2-е вид., допов. і перероб. Київ: Правова єдність; Алерта, 2019. Т.1. 340 с.
8. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2 т. 2-е вид., допов. і перероб. Київ: Правова єдність; Алерта, 2019. Т.2. 345 с.
9. Куриленко Ю.В. Спадкування: відповіді та поради: у 5 кн. Київ: Ін Юре, 2016. Кн.1: Нотаріальне оформлення. Заповіт. Спадковий договір. Алгоритм дій. 114 с.
10. Мічурін Є.О., Шишка О.Р. Цивільне право. Альбом схем: навч. посіб.: у 2 ч. 5-те вид., перероб., 2018. Ч.1. 231 с.
11. Мічурін Є.О., Шишка О.Р. Цивільне право. Альбом схем: навч. посіб.: у 2 ч. 5-те вид., перероб., 2018. Ч.2. 220 с.
12. Набуття і реалізація прав на землю в Україні: навч. посіб. / А.Й.Годованюк та ін.; за ред. І.І.Каракоша. Одеса: Юридична література, 2016. 328 с.
13. Право на житло: цивільно-правові аспекти: монографія / М.В.Венецька та ін.; наук. ред. М.В.Венецька. Київ: Наукова думка, 2017. 198 с.
14. Піддубна Д.С., Склема Т.Ю. Цивільне та сімейне право в таблицях та схемах: навч. посіб. / за заг. ред. В.М.Бесчасного. Кривий Ріг: Роман Козлов, 2019. 329 с.
15. Проценко І.М. Міжнародне сімейне право: курс лекцій. Київ: КОМПРИНТ, 2014. 128 с.
16. Сафончик О.І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 375 с.
17. Сімейне право України: підручник / В.А.Кройтор та ін.; за ред. В.А.Кройтора та В.Ю.Євко. Харків: ХНУВС, 2016. 511 с.
18. Сімейне право України: підручник, 4-те вид., переробл. і доповн. / Л.М.Баранова та ін.; за заг. ред. В.І.Борисової, І.В.Жилінкової. Харків: Право, 2012. 320 с.
19. Сімейне право України: підручник / Т.В.Бойчук та ін.; за ред. А.О.Дутко. Львів: Льв.ДУВС, 2018. 476 с.
20. Сімейне право України: підручник / Т.В.Боднар та ін.; за заг. ред. Т.В.Боднар та О.В.Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 519 с.
21. Спадкове право: навч.посіб./ О.В.Нестерова-Собакарь та ін.Дніпро:ДДУВС,2018. 163 с.
22. Суб'єкти приватноправових відносин: монографія / А.М.Новицький та ін.; за ред. А.М.Новицького. Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2019. 359 с.
23. Ткачук О.М. Сімейне законодавство України: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду України та практика ЄСПЛ: збірник. Харків: Право, 2017. 245 с.
24. Хобор Р.Б. Шлюбний договір як регулятор майнових відносин подружжя: монографія / за ред. М. Більчук. Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. 239 с.
25. Цивільне та сімейне право України: навч. посіб. / Є.О.Харитонов та ін.; упоряд.

- О.І.Сафончик, за ред. Є.О.Харитонова. Одеса: Фенікс, 2018. 581 с.
26. Чеховська І.В., Самілик Л.О. Сімейне право: практикум. Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2019. 131 с.
 27. Шлюб. Діти. Розлучення. Поділ майна та інші відповідні питання. Законодавство. Судова практика. Зразки документів / упоряд. С.Г.Туманов. Харків: Право, 2020. 332 с.
 28. Якименко О.О. Майно подружжя. Судові спори: визнання особист. приват. власністю, визнання спільн. суміс. власністю, встановлення порядку користування, сімейні правочини, поділ майна: посібник. Вінниця: Консоль, 2017. 615 с.
 29. Ятченко Є.О. Основи сімейного права України. *Основи приватного права України*: навч. посібник / за заг. ред. А.Ю. Олійника. Дніпро, 2020. С. 182–240.

Допоміжна література

1. Актуальні проблеми юрисдикційного захисту приватних прав та інтересів в умовах судової реформи: зб. наук. пр. / В.І.Бобрик та ін.; за заг. ред. В.І.Бобрика. Київ: НДППіП ім. Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2017. 135 с.
2. Аракелян М.Р. Правозахисна діяльність адвокатури: теоретико-правовий ракурс: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 385 с.
3. Бичкова С.С., Куриліка О.В., Іванов Ю.Ф. Сімейне право України: термінол. слов. Київ: Освіта України, 2017. 92 с.
4. Білик О.О. Інститут окремого проживання подружжя в сімейному праві: порівняльно-правовий аспект: монографія. Київ: Знання України, 2017. 259 с.
5. Бобрик В.І., Мироненко В.П., Павловська Н.В., Пилипенко С.А. Сімейне право України у схемах: навч. посібник. Київ: Атіка, 2005. 160 с.
6. Дякович М.М. Сімейне право: навч. посіб. Київ: Правова єдність, 2009. 512 с.
7. Ємчура П.В. Зразки документів. Сімейне право. Розірвання шлюбу. Аліменти. Київ: Право-Інформ, 2012. 45 с.
8. Іванов Ю.Ф., Іванова М.В. Сімейне право України: посіб. для підготов. до іспитів. Київ: Паливода А.В., 2013. 239 с.
9. Калакура В.Я. Міжнародне сімейне право: принципи та особливості колізійного і уніфікаційного регулювання: монографія. Київ: Правова єдність: Алерта, 2017. 433 с.
10. Кобзева Т.А., Шапіро В.С. Сімейне право України: навч. посіб. Суми: Сум. держ. ун-т, 2015. 89 с.
11. Кожевнікова В.О. Теоретико-методологічні засади обмеження особистих немайнових та майнових прав суб'єктів сімейних відносин: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. 511 с.
12. Коренга Ю.В. Договір сурогатного материнства в сімейному праві України: монографія. Луцьк: Вежа-друк, 2016. 187 с.
13. Лепех С.М. Сімейне право України: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2010. 316 с.
14. Ліник Є.П., Омельчук Т.В. Опіка та піклування. Київ: Фурса С.Я., 2006. 52 с.
15. Мироненко В.П., Пилипенко С.А. Сімейне право України: підручник. Київ: Правова єдність, 2008. 477 с.
16. Оніщенко О.В. Сімейне право: навч. посібник. Київ: НАУ-друк, 2009. 111 с.
17. Павлів-Самоїл Н.П., Німак М.О., Блюк Н.В. Спадкування в Україні: у таблицях і схемах: навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2018. 174 с.
18. Потопахіна О.М. Соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа: монографія. Одеса: Фенікс, 2009. 204 с.
19. Право власності на житло в Україні: доктрина та реалізація: монографія / О.Д.Крупчан та ін.; за заг. ред. О.Д.Крупчана, В.В.Луця. Київ: НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2016. 244 с.
20. Романюк В.А. Позовна давність у цивільному праві: монографія / наук. ред. С.Д.Гринько. Київ: SVA-print, 2019. 236 с.
21. Ромовська З.В. Українське сімейне право: академічний курс: підручник. Київ: Правова

- єдність, 2009. 500 с.
22. Сімейне право: збірник завдань для самостійної роботи: навч. посіб. / О.В.Пушкіна та ін. Дніпро: Акцент, 2018. 119 с.
 23. Сімейне право України: навч. посіб. / Т.В.Курило та ін.; за ред. Т.В.Курило. Львів: Льв.ДУВС, 2015. 315 с.
 24. Сімейне право України (історія, традиції, сучасність): навч. посіб. / Б.І.Андрусин та ін.; за ред. Б.І.Андрусина, С.І.Шимон. Київ: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2013. 449 с.
 25. Семенов І.В., Житний О.О. Відповідальність за ухилення від утримання дітей або батьків: кримінально-правові аспекти: монографія / за заг. ред. О.О.Житного. Харків: Панов, 2015. 254 с.
 26. Сичов О.М., Довбій Д.С. Великий сімейний юридичний довідник у питаннях і відповідях: довідник. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015. 575 с.
 27. Суббот А.І., Пугач Д.О. Правове регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій: монографія. Хмельницький: Хмельниц. ун-т управління та права, 2019. 191 с.
 28. Участь адвоката у сімейних та спадкових справах: навч. посіб. / Є.О.Харитонов та ін.; за заг. ред. Є.О.Харитонова, О.І.Сафончик. Одеса: Фенікс, 2018. 463 с.
 29. Фролов Ю.М., Антошина В.К., Васильченко Н.В., Турскова В.С. Сімейне право України: навч. посіб. для студ. Донецьк: Донбас, 2014. 340 с.
 30. Харитонova Т.Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Юридична література, 2016. 422 с.
 31. Цивільне право України: підручник, 2-е вид., перероб. і допов.: у 2 ч. / Р.Б.Шишка та ін. Київ: Ліра-К, 2018. Ч.2: Особлива / за ред. Р.Б.Шишки. 994 с.
 32. Цивільне право України: навч. посіб. / Ж.І.Андріанова та ін.; за заг. ред. І.С.Тімуш. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2015. 236 с.
 33. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2 ч. / Апанасюк М.П. та ін. Запоріжжя: Гельветика, 2016. Ч.1. / за заг. ред. В.А.Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О.Ткалича. 383 с.
 34. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2 ч. / Аврамова О.Є. та ін. Запоріжжя: Гельветика, 2016. Ч.2. / за заг. ред. В.А.Кройтора, О.Є.Кухарева, М.О.Ткалича. 351 с.
 35. Цивільне право України: схеми та роз'яснення: навч. посіб. / С.В.Губарев та ін. Київ: Кандиба Т.П., 2018. 301 с.
 36. Цивільне право та процес: навч. посіб.: в 2 ч. / А.В.Коваленко та ін. Дніпро: Біла К.О., 2018. Ч.1. 274 с.
 37. Цивільне право та процес: навч. посіб.: в 2 ч. / А.В.Коваленко та ін. Дніпро: Біла К.О., 2018. Ч.2. 127 с.
 38. Цивільне та сімейне право України: підручник / за ред. Є.О.Харитонова, Н.Є.Голубевої. Київ: Правова єдність, 2009. 968 с.
 39. Черновалюк Ю.Ю. Реалізація права на сім'ю шляхом створення дитячих будинків сімейного типу: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2011. 171 с.
 40. Шимон С.І. Сімейне право: навч. посіб. Київ: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. 260 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційне Інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>).
2. Верховна Рада України (<http://www.rada.gov.ua>).
3. Верховний Суд України (<http://www.scourt.gov.ua>).
4. Вищий господарський суд України (<http://www.arbitr.gov.ua>).
5. Урядовий портал – єдиний веб-ресурс органів виконавчої влади України (<http://www.kmu.gov.ua>).
6. Вища рада юстиції України (<http://www.vru.gov.ua>).
7. Головне державне об'єднання правової інформації та пропаганди правових знань Міністерства юстиції України (<http://www.gdo.kiev.ua>).
8. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України (www.kmu.gov.ua)

9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України (www.mfu.gov.ua)
10. Офіційний сайт Національного банку України (www.nbu.gov.ua)
11. Офіційний сайт Верховної Ради України (www.rada.gov.ua)
12. Офіційний сайт Державної податкової адміністрації України (www.sta.gov.ua)
13. Офіційний сайт Державного комітету статистики України (www.stat.gov.ua)
14. Інформаційний центр Міністерства юстиції України (<http://www.informjust.kiev.ua>)
15. Електронна бібліотека юридичної літератури "Правознавець" (www.pravoznavec.com.ua)
16. Бібліотека Верховної Ради України (<http://www.rada.kiev.ua>).
17. Державна науково-технічна бібліотека України (<http://www.gntb.n-t.org>).
18. Наукова бібліотека Національно університету «Києво-Могилянська академія» (<http://www.ukma.kiev.ua>).
19. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>).
20. Національна Парламентська бібліотека України (<http://www.nplu.org/>)
21. Наукова бібліотека ім М.Максимовича (<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>)
22. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка (<http://library.lnu.edu.ua/bibl/>)
23. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (<http://www.library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua>)
24. Одеська національна наукова бібліотека (<http://www.odnb.odessa.ua/>)